

УДК 373.5.016:811.161.2
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.82.16>

Н. М. Дика

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри мовно-літературної освіти
Інституту післядипломної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

О. П. Глазова

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовно-літературної освіти
Інституту післядипломної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУЮВАННЯ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (5–9 КЛАСИ)

У статті висвітлено особливості конструювання практико-орієнтованих завдань на уроках української мови у 5-9 класах. Зауважено, що Державний стандарт базової середньої освіти ґрунтується на компетентнісному, особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах у навчанні, які реалізовано в освітніх галузях, зокрема в галузі мовно-літературній. Підкреслено, що вагомим результатом загальної середньої освіти є сформованість в учнівства компетентностей для вирішення реальних проблем і завдань, що виникають у життєвих ситуаціях. Акцентовано увагу на тому, що в методиці компетентнісно орієнтованого уроку має бути зреалізовано умови та ситуації, які зумовили б потребу учнів застосовувати здобуті мовні знання та мовленнєві вміння в соціальній практиці. Обґрунтовано основні характеристики практико-орієнтованого навчання, зокрема те, що суб'єкт ставить в діяльну позицію, яка потребує від нього самостійного й усвідомленого вибору потрібних дій із застосуванням здобутих знань і вмінь. Подано структуру (окреслення реальної життєвої ситуації, в яку потрапляли або можуть потрапити учні; мотиваційне забезпечення виконання, тобто зацікавленості у визначенні й розв'язанні створеної окресленою ситуацією проблеми; виразність потреби у використанні теоретичного матеріалу для аналізу та розв'язання визначеної практичної проблеми; урахування необхідності використання елементів ключових компетентностей) та критерії практико-орієнтованого завдання (доступність для розуміння ситуації учнями; актуальність, особистісна і соціальна значущість окресленої ситуації для учнів/учениць; наявність зв'язку з компонентами предметної компетентності, що визначені програмою (знанням, діяльним, ціннісним); належний рівень сформованості певних ключових компетентностей), окреслено узагальнені умови його реалізації. Наведено приклади різнорівневих вправ та завдань з української мови для учнів 5-9 класів. Зроблено висновок про те, що саме практико-орієнтовані завдання дають змогу максимально наблизити шкільне навчання до конкретних життєвих ситуацій, сприяють формуванню в учнів адаптаційних умінь та навичок – критично і творчо мислити, аналізувати і вибирати доцільні дії у складних ситуаціях; працювати в команді, організовувати позитивну міжособистісну взаємодію в парі та групі, здійснювати самоорганізацію та самоконтроль.

Ключові слова: повна загальна середня освіта, методика навчання української мови, компетентнісний підхід, практико-орієнтовані завдання.

Постановка проблеми. Державний стандарт базової середньої освіти ґрунтується на компетентнісному, особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах у навчанні, які реалізовано в освітніх галузях, зокрема в галузі мовно-літературній. У відповідності до цих підходів побудована й чинна програма з української мови.

Важливий результат загальної середньої освіти – сформованість в учнівства компетентностей для вирішення реальних проблем і завдань, що виникають у життєвих ситуаціях. Це дає підстави говорити про важливість здійснення навчання мови на практико-орієнтованій основі, що має конкретизувати й суттєво доповнити підхід діяльнісний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як сказано в Концепції Нової української школи, «освітню діяльність буде організовано з урахуванням навичок ХХІ століття, відповідно до індивідуальних стилів, темпу, складності та навчальних траєкторій учнів: від комунікативних типів завдань (знайти спільну мову з друзями, учителями, однокласниками, батьками, незнайомими людьми) до творчих (креативно-інноваційних)» [1, с. 20]. У методиці компетентнісно орієнтованого уроку має бути зреалізовано умови та ситуації, які зумовили б потребу учнів застосовувати здобуті мовні знання та мовленнєві вміння в соціальній практиці.

Практико-орієнтований підхід у навчанні досліджено в наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців: О. Бірченко, С. Бобракова, А. Вербицького, І. Дичківської, Н. Житник, Г. Ковальчук, В.І.Майковської, Н. Матюшенко, І. Пальшкової, Т. Пушкарьової, Т. Хорольської та інших.

Основними характеристиками практико-орієнтованого навчання є те, що суб'єкт ставиться в діяльнису позицію, яка потребує від нього самостійного й усвідомленого вибору потрібних дій із застосуванням здобутих знань і вмінь. У шкільному навчанні практико-орієнтований підхід найчастіше розглядають як метод викладання і навчання в поєднанні з практичною діяльністю, підкреслену орієнтацію освітнього процесу на кінцевий результат навчання. Проте методика складання й використання практико-орієнтованих завдань в освітньому процесі належним чином не розроблена.

Мета статті – дослідити роль і значення практико-орієнтованого підходу в навчанні української мови; окреслити особливості конструювання практико-орієнтованих завдань на уроках української мови в 5-9 класах.

Виклад основного матеріалу. Сутність практико-орієнтованих завдань в освітньому процесі полягає у моделюванні реальних життєвих ситуацій з метою вирішення конкретних практичних проблем. Це створює умови для поєднання пізнавальної та практичної діяльності як способу формування предметних і ключових компетентностей. Навчальні завдання з української мови передбачають застосування здобутих мовних знань на практиці. Результатом виконання таких завдань має стати формування в учня/учениці навичок сприймати здобуті в школі знання та сформовані на їх основі вміння крізь призму їх корисності й необхідності застосування в практичному житті. Метою використання практико-орієнтованих вправ і завдань є підвищення інтересу учнів до навчання, формування в них розуміння значущості освітнього процесу.

Умови практико-орієнтованих завдань часто містять інформацію міжпредметного характеру, тому для їх виконання потрібно використовувати

знання з різних галузей науки. У такий спосіб відбувається інтеграція знань засобами використання міжпредметних зв'язків.

Частково такі завдання перегукуються із завданнями, поданими з метою визначення рівня розвитку читацької компетентності в дослідженні PISA, «засадниче завдання якого – протестувати молодих людей в аспекті їхньої готовності до життя поза школою, а також їхньої здатності застосовувати свої знання й навички в реальному житті» [2, с. 14]. У дослідженні PISA їх класифікують як освітні ситуації. На жаль, значного поширення в педагогічній практиці такі завдання не набули, у сучасних підручниках і посібниках подібних завдань недостатньо.

Конструюючи практико-орієнтовані завдання, необхідно передбачити, що їх виконання має бути скероване на:

- самостійне осмислення та визначення учнем/ученицею/групою учнів проблеми, що впливає з умови завдання;
- свідоме обрання ним/нею/ними способу виконання завдання, обґрунтування свого вибору,
- представлення результату виконання завдання.

Особливості конструювання таких завдань подаємо в таблиці 1.

Здебільшого умови практико-орієнтованих завдань містять адресне звернення (як *ти* вважаєш, поясни *свою* думку, запропонуй *власне* вирішення проблеми та ін.). Це показує учням і ученицям, що саме *їхня* думка важлива, вирішити завдання, проблему цілком у *їхніх* силах – такі формулювання здійснюють позитивний психологічний вплив на дітей і підлітків.

Наводимо приклади практико-орієнтованих вправ і завдань з української мови та коментарі до них.

І. Волонтери збирають видруковані українською мовою книжки для дітей із тих сімей, які змушені були виїхати з України і зараз перебувають за кордоном. Учні вашої школи взяли участь у цій благородній акції. Книжки лежать у класах непорядкованими купами.

Таблиця 1

Структура практико-орієнтованих завдань

Структура практико-орієнтованого завдання	Критерії практико-орієнтованого завдання
– окреслення реальної життєвої ситуації, в яку потрапляли або можуть потрапити учні;	– доступність для розуміння ситуації учнями;
– мотиваційне забезпечення виконання, тобто зацікавленості у визначенні й розв'язанні створеної окресленою ситуацією проблеми (що потрібно зробити/змінити?);	– актуальність, особистісна і соціальна значущість окресленої ситуації для учнів/учениць;
– виразність потреби у використанні теоретичного матеріалу для аналізу та розв'язання визначеної практичної проблеми;	– наявність зв'язку з компонентами предметної компетентності, що визначені програмою (знанневим, діяльним, ціннісним);
– урахування необхідності використання елементів ключових компетентностей.	– належний рівень сформованості певних ключових компетентностей.

Укладіть списки книжок, попередньо визначивши, що і як у таких списках слід вказати і за яким принципом укладати перелік.

Часом практико-орієнтовані завдання включають надлишкову інформацію про окреслені в них життєві ситуації, даючи, як у поданому вище завданні, підказки, як і якими способами їх треба вирішувати. Якщо такі підказки припустимі в 5-6 класах (адаптаційний період), учні старшого віку мають не лише визначати шляхи виконання завдань цілком самостійно, а й за потреби свій вибір пояснювати.

II. Волонтери формують комплекти шкільного приладдя для дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб, які переїхали до вашого міста. Дехто з цих дітей навчатиметься у вашій школі, можливо, у вашому класі.

Складіть орієнтовний список найбільш необхідного кожному учневі для навчання приладдя. Погрупуйте названі предмети, використавши речення з узагальнювальними словами при однорідних членах речення.

Обговоріть із однокласниками питання: як зустріти таких учнів? Як їх підтримати? Про що з ними краще не говорити? Порадьтеся з дорослими.

Практико-орієнтовані завдання можуть використовуватися не лише для закріплення вже засвоєного учнями матеріалу, а й для мотивації навчання мови. Такі завдання можуть торкатися будь-якої теми, вивченої в контексті відповідного розділу мовознавчої науки.

III. Гаазька конвенція 1954 року забороняє знищувати релігійні та культурні заклади й історичні пам'ятки. До початку війни Україна мала понад 500 музеїв, 65 історико-культурних заповідників, майже 170 тис. пам'яток, включаючи сім об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Нині особливо важливими є зусилля України, спрямовані на їх збереження і захист.

Складіть текст-роздум для шкільного вебсайту про необхідність дбайливого ставлення до пам'яток і пам'яток. Поясніть відмінність між ними. Обґрунтуйте важливість плекання народом своєї історичної пам'яті. Використайте в тексті подану вище статистику. Числівники вживайте у формах непрямих відмінків.

Практико-орієнтовані завдання можуть націлювати учнів на обговорення важливих питань, дискутування, складання текстів різних жанрів і стилів.

IV. Родина хлопчика Лео мусила виїхати з Ірпеня в пошуках порятунку. Сьогодні село, де сім'я зупинилася, пишається тим, що в них живе справжня зірка. Адже виконання трирічним Леоном гімну Січових стрільців «Ой у лузі червона калина» стало особливим хітом у мережі!

Відеоролик, який зафіксував виконання хлопчиком пісні, миттю розлетівся мережею. Своім співом малий не лише надихнув усіх українців, він запустив справжній національний флешмоб. Його підтримали й українські зірки...

Поміркуйте: яка з відомих вам пісень надихає людей настільки, що заслуговує на створення на її основі флешмобу? Відповідь аргументуйте цитатами з пісні. Цитати запишіть, поясніть розділові знаки.

Висновки і пропозиції. Практико-орієнтовані завдання дають змогу максимально наблизити шкільне навчання до конкретних життєвих ситуацій, сприяють формуванню в учнів адаптаційних умінь та навичок – критично і творчо мислити, аналізувати і вибирати доцільні дії у складних ситуаціях; працювати в команді, організовувати позитивну міжособистісну взаємодію в парі та групі, здійснювати самоорганізацію та самоконтроль. Використання практико-орієнтованих завдань на різних етапах навчання мови є перспективним шляхом посилення зацікавленості учнів у здобутті й використанні мовних і мовленнєвих знань і вмінь, та, як наслідок, активного й зацікавленого навчання мови впродовж життя.

До практико-орієнтованих технологій відносять технологію проєктного навчання, групові дискусії, ділові й рольові ігри, метод мозкового штурму та ін. Активізація використання цих технологій у навчанні мови передбачає певного осучаснення навчальних програм і підручників, що потребує окремих досліджень.

Список використаної літератури:

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. PISA: читацька грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко.

- К. : УЦОЯО, 2017. 123 с. URL: PISA_Reading.pdf (kristti.com.ua)
3. Груба Т. Сучасні підходи до формування мовної особистості учнів на уроках української мови (профільний рівень). *Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки*. № 1(64), лютий 2019. URL: Pedvisnyk-64-2019-13.pdf (mdu.edu.ua)
  4. Житник Н. В. Практико-орієнтована підготовка фахівців в умовах регіонального вищого навчального закладу. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2015. Вип. 9. С. 29–35.
  5. Кучеренко І. А. Підходи до навчання української мови – стратегічні орфентири сучасної мовної освіти. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/91-tendentsiyi-suchasnoyi-pidhotovky-maybutnikh-uchyteliv-pochatkovoyi-shkoly/279-pidkhodido-navchannya-ukrajinskoji-movi-strategichni-orientiri-suchasnoji-movnoji-osviti>
  6. Валентина НОВОСЬОЛОВА, Вивчення синтаксису у 8–9 класах на засадах комунікативно-діяльнісного підходу. URL: <4D6963726F736F667420576F7264202D20CDEEE2EEF1FCDEEEBE EE2E02E646F63>
-

Дька Н., Glazova O. Features of designing practice-oriented tasks in Ukrainian language lessons (grades 5-9)

The article highlights the features of constructing practice-oriented tasks in Ukrainian language lessons in grades 5–9. It is noted that the State Standard of Basic Secondary Education is based on competence, personality-oriented and activity-based approaches to learning, which are implemented in educational fields, in particular in the field of language and literature. It is emphasized that an important result of general secondary education is the formation of students' competencies to solve real problems and tasks that arise in life situations. Emphasis is placed on the fact that the methodology of competency-oriented lesson should be implemented conditions and situations that would determine the need of students to apply the acquired language knowledge and speech skills in social practice. The main characteristics of practice-oriented learning are substantiated, in particular, that the subject is placed in an activity position, which requires him to independently and consciously choose the necessary actions using the acquired knowledge and skills. The structure is presented (outlining the real life situation in which students got or can get; motivational support, ie interest in identifying and solving the problem created by the outlined situation; expressiveness of the need to use theoretical material to analyze and solve a practical problem; taking into account the need to use elements of key competencies) and criteria for practice-oriented tasks (accessibility for students to understand the situation; relevance, personal and social significance of the situation for students; connection with the components of subject competence defined by the program appropriate level of formation of certain key competencies), generalized conditions of its implementation are outlined. Examples of different levels of exercises and tasks in the Ukrainian language for students of 5-9 grades are given. It is concluded that practice-oriented tasks allow to bring school education as close as possible to specific life situations, promote the formation of students' adaptive skills and abilities – think critically and creatively, analyze and choose appropriate actions in difficult situations; work in a team, organize positive interpersonal interaction in pairs and groups, exercise self-organization and self-control.

Key words: complete general secondary education, methods of teaching the Ukrainian language, competence approach, practice-oriented tasks.